

**TERMAL TURİZMDE FARKLI BİR DESTİNASYON: JEOTURİZM
(AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ)***

**AN ALTERNATIVE DESTINATION IN THERMAL TOURISM:
GEOTOURISM (AFYONKARAHİSAR SAMPLE)**

*Evren EKİZ**
Hakkı YAZICI****

Özet:

Sağlık turizmi içerisinde yer alan termal turizm, soğuk ve sıcak mineralli suların sağlık amacıyla içme ve dış uygulamalarla kullanımı için turistlerin ulaşım, konaklama, ağırlama gereksinimlerinin karşılanmasını kapsayan bir turizm çeşididir. Türkiye’de pek çok termal turizm merkezi olmakla birlikte Afyonkarahisar İli de önemli bir merkez durumundadır. Afyonkarahisar İli, termal kaynakları yanında, çok sayıda doğal ve kültürel değere sahip alanlara da ev sahipliği yapmaktadır. Bu alanların başında Frig Vadisi gelmektedir. Frig Vadisi, jeolojik-jeomorfolojik oluşumlar ve jeoloji-insan ilişkisi sonucu ortaya çıkan eserlerin ziyaret edilmesini kapsayan, jeoturizm faaliyetleri açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bu çalışmada Afyonkarahisar İli jeoturizm potansiyelinin termal turizm ile birlikte değerlendirilmesinin önemi ve gerekliliği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda öncelikle literatür taraması, daha sonra da arazi çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalar ışığında jeoturizme olan farkındalığın sağlanması ve jeoturizmin termal turizm ile birlikte bir bütün olarak planlanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Termal Turizm, Jeoturizm, Frig Vadisi, Afyonkarahisar İli.

Abstract:

Thermal tourism, a kind of health tourism, is a type of tourism which meets water, sanitation, hygiene, housing and transportation needs of people through hot and cold spring water. Along with many thermal tourism centres in Turkey, Afyonkarahisar is an important thermal tourism centre as well. In addition to thermal resources, the province has natural and cultural values which are also important tourism sources. One of the prominent natural and cultural values is Frig Valley. Including visiting creations which arose as a result of geology-human

* Bu çalışma, 21-23 Mayıs 2015 tarihleri arasında düzenlenmiş olan “Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi”nde bildiri olarak sunulmuştur.”

** Arş. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü - Afyonkarahisar eekiz@aku.edu.tr

*** Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü - Afyonkarahisar hyazici@aku.edu.tr

relations and geologic and geomorphologic formations; the Frig Valley, has an important potential in terms of geo-tourism facilities. In this study, it was aimed to analyze geo-tourism potential of Afyonkarahisar province together with thermal tourism. Within this context, firstly, literature review; and later field study were carried out. In the light of these studies, the results indicated that the awareness about geo-tourism needs to be raised and geo-tourism needs to be planned together with thermal tourism as a whole.

Key words: Thermal Tourism, Geotourism, Frig Valley, Afyonkarahisar.

GİRİŞ

İnsanların, merak, dinlenme, eğlence, öğrenme, kişisel tatmin, tedavi gibi istekleri doğrultusunda turizm faaliyetleri çok çeşitli türlere ayrılmıştır. Kış turizmi, spor turizmi, dağ turizmi, eğlence turizmi, sağlık turizmi, ekoturizm gibi çok sayıda turizm türü vardır (Doğanay ve Zaman, 2013, s. 1-6). Sağlık turizmi bünyesinde yer alan termal turizm faaliyetleri de bu türlerden birini oluşturmaktadır. Termal turizm, *soğuk ve sıcak mineralli suların sağlık amacıyla içme ve dış tatbiklerle kullanımı için turistlerin ulaşım, konaklama, ağırlama gereksinimlerinin karşılanmasını kapsayan bir turizm çeşididir* (Doğaner, 2001, s. 74). Bu bağlamda termal suların kullanımı ve termal turizm aktivitelerinin geçmişi tarih öncesi çağlara kadar uzanmaktadır. Ülkemizde yapılan arkeolojik kazılar ışığında, Hititler döneminde Ankara'nın Haymana, Bolu'nun Aşağı Babas, Kırşehir'in Karakurt ve Çiçekdağı'nın Bulamaçlı kaplıcaları, Eski Ege Medeniyetleri döneminde Manisa Sard ve Denizli Pamukkale Kaplıcaları, Frigler döneminde de Afyon Gazlıgöl ve Sivrihisar Çardak kaplıcalarının kullanıldığı ortaya çıkmaktadır (Aygen, 1979, s. 9).

Türkiye'de termal suların kullanımı, ilk başta kaynak üzerine veya yakın çevresine hamam olarak kurulan tesislerle başlamakta, havuz, özel banyo, konaklama tesisleri yapımıyla gelişim göstermektedir (Tuncel ve Doğaner, 1992, s. 47). Bu gelişim günümüz itibarıyla yalnızca termal turizme hizmet eden 5 yıldızlı otellere kadar uzanmış durumdadır. Ülkemizin hemen her bölgesinde şifalı sulara rastlanmakla birlikte kaynakların sayısı 2000'i aşmaktadır. Bu kaynaklardan termal olanlar çoğunlukla, *“tektonik bölge kaplıcaları”* ve *“volkanik bölge kaynakları”* durumundadır (Doğanay ve Zaman, 2013, s. 260).

Termal kaynaklar diğer turizm aktivitelerine dâhil olabilme ve turizmin çeşitliliği açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu kapsamda deniz kıyısında, dağlık ve ormanlık bölgelerde bulunan termal kaynaklar turizm çeşitliliği ve farklı çekici unsurlara sahiptir. Termal turizmin diğer turizm türlerine sağladığı faydalar ise şöyle sıralanabilir;

- 12 ay boyunca turizm imkânı sunması,
- Tesislerde yüksek doluluk oranına ulaşılması,
- Yüksek oranda istihdam oluşturması,
- Diğer alternatif turizm türleri ile kolayca entegrasyonunun sağlanarak bölgesel dengeli turizm gelişiminin sağlanması,
- Termal tesislerde insan sağlığını iyileştirici aktivitelerin yanı sıra dinlenme ve eğlenme imkânlarının bulunması,
- Kür merkezi (tedavi) entegrasyonuna sahip tesislerin maliyetini hızlı bir şekilde geri ödeyen karlı ve rekabet gücüne sahip yatırımlar olmasıdır (<http://saglikturizmi.gov.tr/>).

Termal turizme göre çok daha yeni bir turizm eğilimi olan jeoturizm; jeolojik yapı, jeomorfolojik özellikler ve doğa-insan ilişkisi üzerine odaklanmıştır. Jeoturizm, doğayı ve jeolojik mirası inceleme amaçlı olarak gerçekleştirilen ziyaret ya da gezi faaliyetleridir. Doğa temelli bir yapıya sahip olan jeoturizm; doğal yapının korunmasının yanında beşeri değerlerin korunmasını da içermektedir. Bu kapsamda doğal ve beşeri yapının sürdürülebilir olarak kullanımını ve yöre halkının bu kullanımdan kazanç elde etmesini hedeflemektedir (Kazancı, 2010; Koçman ve Koçman, 2004, s. 91). Bir bölümü Afyonkarahisar İli sınırları içerisinde bulunan Frig Vadisi, jeolojik-jeomorfolojik oluşumlar ve doğa-insan ilişkisi sonucu ortaya çıkan eserlerin ziyaret edilmesini kapsayan jeoturizm faaliyetleri açısından oldukça elverişli şartlara sahiptir.

1. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, Frig Vadisi'nin sahip olduğu jeoturizm potansiyeli ve bu potansiyelin termal turizm ile birlikte değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle araştırma sahası ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra farklı dönemleri kapsayan arazi çalışmaları yapılarak sahada bulunan doğal ve kültürel değerler incelenmiş ve tespitler yapılmıştır.

2. AFYONKARAHİSAR İLİNDE TERMAL TURİZM

Afyonkarahisar ili ilk çağlardan bu yana termal suların kullanıldığı önemli merkezlerden biridir. 1990'lı yıllara kadar küçük kapasiteli ve sayıca az olan termal tesisler 2000'li yıllar ile birlikte hızlı bir değişime uğramıştır. Bununla birlikte hem tesis sayısı hem de tesis nitelikleri ve kapasitelerinde önemli bir artış yaşanmıştır (Taş, 2012, s. 140). 2000 yılından sonra klasik hamam işletmeciliğinden, bünyelerinde uzman doktorların bulunduğu fizik tedavi, rehabilitasyon, hidroterapi, psikoterapi, egzersiz, diyet ve cilt bakımı gibi üniteleri olan modern termal tesislere geçiş yaşanmıştır. Bu kapsamda yapılan tesislerde klasik Türk hamamı ve saunası yanında, yüzme havuzları,

çamur ve buhar banyoları, masaj üniteleri, tedavi havuzları ve fizik tedavi odaları hizmete sunulmuştur (Kervankıran, 2011, s.134-135). Tüm bu gelişmelerin ortaya çıkmasında yalnızca termal kaynakların varlığı değil gerek ulaşım imkânlarının elverişli oluşu gerekse de kaynakların tedavi kapasitelerinin yüksek oluşu etkili olmuştur (Taş, 2012, s. 140).

2000 yılı itibariyle Afyonkarahisar ili toplamda 37 adet konaklama tesisi ve 4583 yatak kapasitesine sahipken, bu rakam 2014 yılında 121 konaklama tesisi ve 13.749 yatak kapasitesine ulaşmıştır (Tablo 1) (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İstatistikleri).

Tablo 1: Afyonkarahisar İl Geneli Toplam Tesis, Oda ve Yatak Sayısı

	Tesis Sayısı	Oda sayısı	Yatak Sayısı
Bakanlık Belgeli	12	1449	3267
Çevreye Duyarlı Konaklama	3	1014	2190
Belediye Belgeli	59	1178	2966
Belediye Belgeli Termal Tesisler	47	2214	5326
Toplam	121	5855	13.749

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İstatistikleri (2014).

Yapılan yatırımlar doğrultusunda tesisleşmede gerçekleşen artış gelen turist sayısı ve konaklama sürelerine de yansımış durumdadır. Yıllara göre dalgalanmalar yaşanmakla birlikte hem gelen turist sayısı hem de geceleme sürelerinde genel bir artış görülmektedir (Tablo 2).

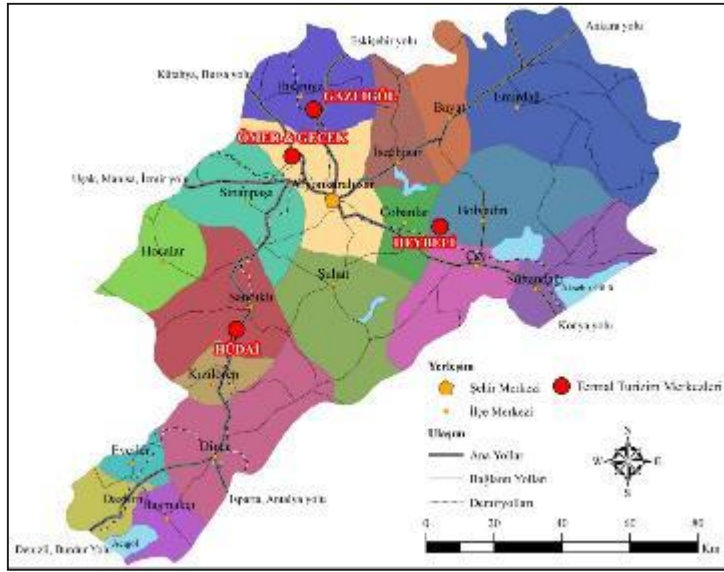
Yaşanan bu gelişmeler 2008 yılında alınan Bakanlar Kurulu Kararı ile Afyonkarahisar İli'nin "Termalin Başkenti" olarak ilan edilmesiyle devam etmiştir. Afyonkarahisar İli'nde termal suların kullanılabilirliği, tesisleşme ve ulaşım imkânları göz önüne alındığında 5 kaplıca termal turizm amaçlı olarak kullanılır durumdadır (Şekil 1). Bunlar; Merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan Ömer ve Gecek kaplıcaları, İhsaniye Gazlıgöl kaplıcası, Sandıklı Hüdaî kaplıcası ve Bolvadin Heybeli kaplıcasıdır (Taş, 2012, s. 143). Bununla birlikte araştırma konusu dâhilinde yalnızca Ömer ve Gecek kaplıcaları ile Gazlıgöl kaplıcasına değinilmiştir.

Tablo 2: Afyonkarahisar İl Geneli Gelen Turist Sayısı ve Geceleme Süreleri

Yıllar	BELEDİYE BELGELİ TESİSLER				TURİZM İŞLETME BELGELİ TESİSLER			
	Yerli		Yabancı		Yerli		Yabancı	
	Giriş	Geceleme	Giriş	Geceleme	Giriş	Geceleme	Giriş	Geceleme
2000	146.755	561.029	267	375	281.722	430.176	1560	4284
2001	132.553	419.999	356	591	121.606	239.317	1218	2924
2002	144.305	378.158	385	923	164.385	269.652	2219	3709

2003	128.925	349.543	369	847	175.720	308.126	978	2008
2004	167.963	425.774	364	655	138.361	215.201	1441	2871
2005	158.891	423.364	494	948	110.836	195.650	680	1160
2006	166.397	466.749	425	840	136.861	251.737	602	1200
2007	197.285	512.546	590	939	144.398	283.506	3634	6608
2008	190.977	500.569	776	1742	175.856	537.550	4576	7646
2009	228.480	604.841	3256	3875	199.921	383.690	7098	12.672
2010	224.084	560.065	727	1344	231.166	447.449	9013	15.136
2011	206.795	548.870	613	1042	241.541	522.261	6491	14.140
2012	264.833	581.772	782	1372	237.538	539.516	7155	15.989
2013	288.182	739.060	1407	8036	353.104	835.331	14.198	29.699
2014	289.743	627.138	4267	5866	353.731	802.314	15.336	32.013
Toplam	2.936.168	7.699.477	15.078	29.395	3.066.746	6.261.476	76.199	152.059

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İstatistikleri (2014).

Şekil 1: Afyonkarahisar İli Kaplıcaları Lokasyon Haritası.

2.1. Ömer ve Gecek Kaplıcaları

Ömer ve Gecek kaplıcaları Afyonkarahisar-Kütahya karayolu üzerinde Afyonkarahisar şehir merkezine 15 km uzaklıkta yer almaktadır. Ömer ve Gecek kaplıcaları 2600 ha toplam alanı ile Afyonkarahisar ilinin en geniş termal turizm merkezini oluşturmaktadır (Kervankıran, 2011, s. 142).

Ömer kaplıcası 46-71 °C su sıcaklığına ve 17 lt/sn debiye sahip durumdadır. Kaplıca suyu sodyum klorür, bikarbonat ve hipertermal

içermektedir. Yine litrede 1 gramdan fazla karbondioksit içermesi sebebiyle gazlı sular kategorisine girmektedir. Gecek kaplıcasının suyu ise sodyum klorür ve bikarbonat içermektedir. 46-71 °C su sıcaklığı ve 20 lt/sn debiye sahiptir (Kervankıran, 2011, s. 144-145). Kaplıcaların suları romatizmal hastalıklar, fizik tedavi, üriner sistem hastalıkları, çocuk felci ve eklem hastalıklarının iyileştirilmesinde yardımcı olarak kullanılmaktadır (Özdemir, 2001, s. 59-74). Ömer-Gecek kaplıcaları farklı yapı ve standartlarda çok sayıda termal tesis ile birlikte hizmet vermektedir (Tablo 3).

Tablo 3: Ömer ve Gecek Kaplıcaları Oda ve Yatak Sayısı

Tesis	Oda sayısı	Yatak Sayısı
Tatil Köyü	104	250
Termal Villa	45	180
1 Pansiyon	11	44
Toplam	160	474

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İstatistikleri (2014).

Ömer ve Gecek kaplıcaları bünyesinde yapılan yatırımlar Afyonkarahisar ili termal turizm imajını oldukça yükseltmiştir. Sahada termal turizm konsepti ile hizmet veren altı adet 5 yıldızlı otel bulunmaktadır. Bu oteller aynı zamanda kongre, sempozyum ve toplantılara ev sahipliği yapabilecek bir alt yapıya da sahip durumdadır (Tablo 4). Bu yüzden hem termal turizme, hem de kongre turizmine aynı anda hizmet verebilmektedir. Bununla birlikte sahada yapılan yatırımlar devam etmekte olup, mevcut otellere yenileri eklenmektedir. Halen inşaat halinde olan Akrones Termal&Spa-Convention-Sport Hotel bünyesinde barındıracağı futbol sahaları ile hem termal turizme, hem de futbol kamp turizmine hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Bu durum termal turizme ek destinasyonların oluşturulmasında önemli bir örnek teşkil etmektedir (Fotoğraf 1).

Ömer ve Gecek kaplıcaları termal turizm açısından kullanılmakla birlikte 1997 yılından bu yana Afyonkarahisar şehir merkezinde konutların ısıtılmasında da kullanılmaktadır (Yılmaz, 1999, s. 86).

Fotoğraf 1: Akrones Termal&Spa-Convention-Sport Hotel/Afyonkarahisar-İzmir Karayolu 10. km (Solda), Gural Afyon Wellness&Convention ve Anemon Hotels/Afyonkarahisar-İzmir Karayolu 8. Km (Sağda).

Tablo 4: 5 Yıldızlı Oteller, Toplantı Salonları ve Kapasiteleri

Tesis	Toplantı Salonu (Adet)	Kapasite (Kişi)
Korel Termal Resort Clinic&Spa	10	3930
Gural Afyon Wellness&Convention	14	3716
Budan Thermal Spa Hotel&Convention Center	5	1690
Anemon Hotels	6	2800
İkbal Thermal Hotel&Spa	8	1282
Oruçoğlu Thermal Resort	6	1770
Toplam	49	15.188

2.2. Gazlıgöl Kaplıcası

Afyonkarahisar-Eskişehir karayolu üzerinde, Afyonkarahisar şehir merkezinin 22 km kuzeyinde İhsaniye İlçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Gazlıgöl kaplıcası 460 ha toplam alana sahiptir (Kervankıran, 2011, s. 135). Kaplıca Frigler döneminden bu yana kullanılmaktadır. Bu bağlamda gerek Afyonkarahisar'ın gerekse de Türkiye'nin en eski kaplıcalarından biridir.

Gazlıgöl kaplıcası 45-68 °C su sıcaklığına ve 9 lt/sn debiye sahip durumdadır. Suyun kimyasal özelliği hipoterm, hipotetik, alketihir karbonatlı ve hafif radyoaktif bileşiminden oluşmaktadır (Kervankıran,

2011, s. 137). Kaplıca aynı zamanda içme özelliği de taşımaktadır. Bu kapsamda Gazlıgöl'de Türkiye'nin ilk maden suyu fabrikası olan Kızılay Maden Suyu İşletmesi bulunmaktadır. Kaplıca suları cilt, romatizma ve kadın hastalıklarının iyileştirilmesinde, içme özelliği olanlar ise sindirim sistemi ve üriner sistem rahatsızlıklarının iyileştirilmesine yardımcı olmaktadır (Özdemir, 2001, s. 64).

Gazlıgöl kaplıcasında büyük ölçüde devre mülk-devre tatil sistemi uygulamaktadır. Özellikle son yıllarda bu sistem doğrultusunda özel teşebbüs ve kooperatifler tarafından çok sayıda tesis hizmete sunulmuştur (Tablo 5).

Tablo 5: Gazlıgöl Kaplıcası Konaklama İmkânları

	Tesis Sayısı	Oda sayısı	Yatak Sayısı
Termal Otel	28	788	2016
Otel	2	34	90
Pansiyon	5	72	156
Apart Daire	3	501	850
Villa	1	18	90
Toplam	39	1413	3202

Kaynak: Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İstatistikleri (2014).

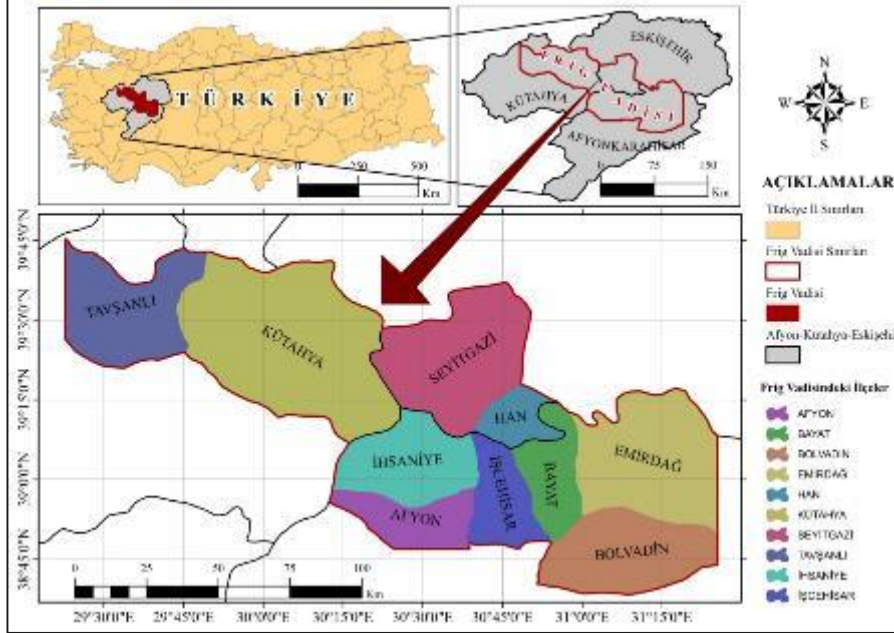
3. JEOTURİZM AÇISINDAN GELİŞTİRİLEBİLİR DEĞERLER VE FRİG VADİSİ

Afyonkarahisar ili tesis sayısı, gelen turist sayısı, konaklama ve geceleme süreleri ile Türkiye'nin önde gelen termal turizm merkezlerinden biridir. Şehrin sahip olduğu bu yapı Afyonkarahisar ilinde yalnızca termal turizme yönelik turistik aktivitelerin yapılabileceğine dair bir algı ortaya çıkarmaktadır. Oysa İl genelinde çok sayıda doğal ve kültürel çekicilikler bulunmaktadır. Bu bağlamda Akdağ (Tokatlı) Kanyonu, göller (Akşehir, Eber, Acıgöl, Karakuyu ve Karamık gölleri), Frig Vadisi (peribacaları ve kaya yerleşmeleri), mağaralar (Kurtini Mağarası, Suçikan Mağarası, Buzluk Mağarası, Dipevler/İnsuyu Mağarası, Karacamal Mağarası, Balcam Mağarası ve Dipsiz Mağarası), yaylalar (çoğunlukla Sandıklı, Emirdağ, Sultandağı, Bayat, İscehisar ve Şuhut ilçelerinde bulunmaktadır) ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı örnek gösterilebilir (Kervankıran, 2014, s. 175). Afyonkarahisar İli'nin sahip olduğu turizm potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda termal turizme ek ya da termal turizmle birlikte pazarlanabilecek destinasyonlar oluşturulabilir durumdadır.

Afyonkarahisar İli'nde termal turizme ek ya da termal turizmle pazarlanabilecek alanların başında Frig Vadisi gelmektedir. Frig Vadisi

jeolojik-jeomorfolojik oluşumlar ve doğa-insan ilişkisi sonucu ortaya çıkan eserlerin ziyaret edilmesini kapsayan jeoturizm faaliyetleri açısından oldukça elverişli şartlara sahiptir. Jeoturizm doğa üzerindeki yükün nispeten az ve sürdürülebilir kullanımın ön plana çıktığı bir turizm çeşididir. Özellikle jeolojik miras alanları-jeolojik oluşumlar ve insan doğa arasındaki oluşumları koruma altına alan jeopark alanlarında uygulanmaktadır. Ülkemizde bu alanlara Avrupa ve UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı'na üyeliği bulunan Kula Jeoparkı ve ulusal düzeyde Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı örnek olarak verilebilir. Her iki alanda da jeoturizm faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (<http://www.kulageopark.com/>; Boyraz ve Yedek, 2012, s. 21). Bu bağlamda Frig Vadisi; volkanik ana kaya üzerinde gelişim göstermiş vadiler, peribacaları, doğal göl ve göletler, kayaya oyulmuş mekânlar ve son olarak da insan-doğa ilişkisi bakımından Ülkemiz jeoparkları ile benzerlikler göstermektedir. Bu durum da, Vadi boyunca jeoturizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceğini ortaya çıkarmaktadır.

Frig Vadisi, Afyonkarahisar'da İhsaniye, İscehisar ve Bayat ilçelerinin tamamını ve Merkez ilçe, Bolvadin ve Emirdağ ilçelerinin bir kısmını, Eskişehir'de Seyitgazi ve Han ilçelerini, Kütahya'da ise merkez ve Tavşanlı ilçelerinin bir kısmını kapsamaktadır (Afyonkarahisar İli Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023). Vadi sınırları içerisinde en geniş alan Afyonkarahisar İli'ne aittir (Şekil 2).

Şekil 2: Frig Vadisi Lokasyon Haritası

Frig Vadisi'nin neredeyse tamamı eski bir yanardağ olan Türkmen dağının volkanik materyalleri ile kaplıdır (<http://www.frigvadisi.gov.tr/>). Milyonlarca yıl öncesinde yeryüzüne çıkan tüfler ve bazaltlar dış süreçler tarafından şekillendirilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler de bu arazi üzerinde oluşmuştur. Bu nedenle Frig Vadisi'ne özgü orijinal şekle sahip tüften oluşan düzlükler, tepeler, sırtlar, vadiler, diklikler, mağaralar ve peribacaları yöreye has bir peyzaj oluşturmaktadır (Özdemir ve Şenkul, 2010, s. 72). Bölgede bulunan peribacaları İşçehisar İlçesi Seydiler Kasabası'ndan başlayıp, İhsaniye İlçesi Döğer Kasabası'na kadar uzanan geniş bir alana yayılmış durumdadır. Yine eğim koşullarının elverişli olduğu alanlarda selcik erozyonu sonucu oluşmuş aşınım yüzeyleri ve çok sayıda vadi bulunmaktadır (Yılmaz, 2001, s. 106-110). Ayrıca bölgede peribacaları ve kaya yerleşmeleri ile iç içe geçmiş durumda olan Emre Gölü önemli bir cazibe merkezi oluşturmaktadır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2: Şapkalı Peribacası Ayazini Köyü/İhsaniye İlçesi (Solda), Emre Gölü Döğer Kasabası/İhsaniye İlçesi (Sağda)

Yörenin volkanik yapısı ve kolay işlenebilir kayaların varlığı kültürel değerlerin oluşmasına altyapı hazırlamıştır. Bu yüzden kaya işçiliği sonucu oluşturulmuş çok sayıda eser bulunmaktadır. Bu eserlerin pek çoğu ayakta ve kullanılabilir durumdadır. Friglerden günümüze kadar yerleşim yeri olarak kullanılan bölgede sırasıyla Roma, Bizans ve Türk Dönemlerine ait eserler bulunmaktadır (Bozdağ, 2009).

Bölgede Frig dönemine ait kaya yerleşmeleri, kaleler, tapınaklar, anıt kayalar ve mezar odaları; Roma ve Bizans dönemine ait kiliseler, şapeller ve kaya mezarları ve Türk-İslam eserleri olan kervansaray ve camiler bulunmaktadır. Bölgede çok sayıda eser olmakla birlikte Aslankaya Anıtı, Aslantaş Anıtı, Yılantaş Anıtı, Avdalaz (Metropolis) Kaya Yerleşimi, Avdalaz Kalesi, Oyma Kilise, Selimiye Kayalıkları, Kırkinler Kayalığı ve Döğer Kervansarayı bölgenin en önemli kültürel çekiciliklerini oluşturmaktadır (Fotoğraf 3) (Bozdağ, 2009).

Fotoğraf 3:Oyma Kilise Ayazini Köyü/İhsaniye İlçesi (Solda), Aslantaş Anıtı Kayıhan Beldesi/İhsaniye İlçesi (Sağda)

Frig Vadisi bünyesinde bulunan gerek doğal gerekse de insan-doğa ilişkisi sonucu oluşturulmuş kültürel değerler Kapadokya'yı aratmayacak niteliktedir (Fotoğraf 4). Bölgenin jeoturizm açısından kullanılabilirliği için öncelikle mevcut değerlerin yeterli düzeyde tanıtılması ve jeoturizm algısının oluşturulması gerekir. Frigya Kültürel Mirasını Koruma ve Kalkınma Birliği (FRİGKÜM) ve Afyonkarahisar idari yapısında bulunan farklı kurumlar çeşitli tanıtım faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda Frig Vadisi haritası, tanıtım CD'leri ve broşürleri ile Sema GÜNAY tarafından hazırlanan "Kral Midas ve Türk Kristalinin Tılsımı" isimli kitaptan bastırılarak Afyonkarahisar, Kütahya ve Eskişehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerine gönderilmiştir. Zafer Kalkınma Ajansı tarafından kabul edilen "Tarihin Merkezinde Frig Vadisinde" adlı proje ile Frig Vadisine ziyarete gelen misafirlerin ve turistlerin konaklama ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması için; Kütahya İlinde; Sabuncupınar, Söğüt, İnli ve Ovacık (İnlince) Köyleri, Afyonkarahisar İli'nde; Üçlerkayası, Sarıcaova, Demirli ve Beyköy olmak üzere toplam 8 köy evinin küçük onarımları yaptırılmış ve tefrişat malzemeleri alınmıştır. Ulusal turizm fuarlarında Frig Vadisi'nin tanıtımı yapılmıştır. Frig Vadileri Ultra Maratonu ve bisiklet turu yapılmış ve yapılması planlanmaktadır. Son olarak da 2014 ve 2015 yıllarında Frig Vadisi kültür turları düzenlenmiştir (<http://www.frigvadisi.gov.tr/>).

Bununla birlikte asıl kitleyi oluşturan turistlerin konakladığı termal tesislerde yapılacak olan tanıtım faaliyetleri çok daha büyük önem arz etmektedir. Aynı durum jeoturizm algısının oluşturulmasında da geçerlidir. Frig Vadisi bünyesinde yapılan ya da yapılacak olan ziyaretlerde insanlara

bölgenin doğada ender bulunan oluşumları kapsadığı ve tarihin önemli medeniyetlerine ev sahipliği yaptığı bilgisi verilerek bölge değerinin farkındalığı sağlanmalıdır. Yine yapılan ziyaretlerde hem doğal hem de kültürel değerlerin aynı anda ziyaret edilebileceği ve bu ziyaretlerin çevre duyarlılığı içerisinde yapılabileceği algısı oluşturulmalıdır. Son olarak da turizmin ekonomik etkisi içerisinde yöre halkının da dâhil edilmesi ile birlikte bölge de jeoturizm algısı ve altyapısı oluşturulmuş olacaktır.

Fotoğraf 4: Ayazini Köyü Genel Görünüm (solda), Kaya Mekânları ve Evler/Ayazini Köyü (sağda)

Frig Vadisi'nde gerçekleştirilebilecek olan jeoturizm faaliyetleri açısından, Vadiye olan yakın konumları ile Ömer ve Gecek kaplıcaları ve Vadi sınırları içerisinde yer alan Gazlıgöl kaplıcası büyük bir önem arz etmektedir. Her iki termal turizm bölgesi de sahip olduğu termal tesisler ile yıl boyunca hizmet vermekte ve çok sayıda turisti ağırlamaktadır. Dolayısıyla Frig Vadisi'nin en önemli ziyaretçi potansiyeline sahip kesimi durumdadırlar. Özellikle Ömer ve Gecek kaplıcaları bünyesinde bulunan 5 yıldızlı otellerde konaklayan turistlerin bölgeye çekilmesi oldukça önemlidir. Bu otellerde konaklayan turist profili üst gelir grubuna dâhil insanlardan oluşmaktadır. Bu yüzden jeoturizm ve turizm ekonomisine olan katılım ihtimali daha yüksektir. Buna karşın Gazlıgöl kaplıcası daha çok devre tatil sistemine uygun termal tesislere sahip olduğu için turist profili orta ve alt gelir grubu insanlardan oluşmaktadır. Bu durum da turizm ekonomisine katılım ihtimalini düşürmektedir. Her iki termal turizm bölgesinde de konaklayan turistlerin Frig Vadisi'ni ziyaret etmelerinin sağlanması yararlı olacaktır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Afyonkarahisar ilk çağlardan beri termal suların kullanıldığı bir merkezdir. Son yıllarda tesisleşmeye verilen önem ve yatırımlar doğrultusunda gerek gelen turist sayısı, gerekse de konaklama ve geceleme sürelerinde önemli bir artış gözlenmiştir. 2000 yılında 37 adet olan tesis

sayısı 2014 yılında 121'e; 4583 olan yatak kapasitesi, 13.749'a yükselmiştir. Yine 2000 yılında termal tesislere giriş yapan toplam kişi sayısı 430.304, geceleme süresi 995.864'tür. 2014 yılında ise termal tesislere giriş yapan toplam kişi sayısı 663.077, geceleme süresi de 1.467.331'dir. İstatistikî verilerden de anlaşılacağı üzere modern tesisler ile birlikte gelen turist sayısı ve geceleme sürelerinde önemli bir artış yaşanmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında Afyonkarahisar'ın coğrafi konumu da oldukça etkili olmuştur. Afyonkarahisar önemli ulaşım güzergâhlarının kavşak noktasında yer alması nedeniyle termal tesislere olan ulaşılabilirliği oldukça kolay kılmaktadır.

Afyonkarahisar termal turizmde söz sahibi bir merkez olmakla birlikte çok sayıda doğal ve kültürel çekiciliğe de ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum termal turizm ile birlikte çeşitli turistik aktivitelerinde yapılabileceğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda termal turizme ek ya da termal turizmle birlikte pazarlanabilecek alanların başında Frig Vadisi gelmektedir. Doğal ve kültürel değerlerin iç içe geçmiş halde bulunduğu Frig Vadisi jeoturizm faaliyetleri açısından elverişli şartlar sunmaktadır. Vadi'ye olan yakın konumları ile Ömer-Gecek kaplıcaları ve Gazlıgöl kaplıcası jeoturizm açısından önemli bir ziyaretçi potansiyeline sahip durumdadır. Her iki termal turizm bölgesinde de jeoturizm hakkında farkındalık oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda termal turizm ile birlikte jeoturizme yönelik öneriler şu şekilde sıralanabilir;

- Termal turizm ve jeoturizm birlikte pazarlanabilir.
- Mevcut termal kaynaklar doğrultusunda Frigya konsepti olan bir termal otel kurulabilir.
- Doğal ve kültürel dokuyla iç içe geçmiş otantik mekânlar ve kafeteryalar kurulabilir. Kaya mekânları orijinalliği bozulmamak koşuluyla dizayn edilebilir.
- Termal tesisler Frig Vadisi'ni kapsayan rehberli turlar düzenleyebilir. Bu kapsamda Göynüş Vadisi (Kayıhan Kasabası), Emre Gölü ve Döğür Kervansarayını(Döğür Kasabası), Ayazini Köyü ve Çevresi ile birlikte Seydiler Kasabası ve çevresi ulaşılabilirlik ve kaynak değerler açısından önemli tur güzergâhları olarak kullanılabilir.
- Özellikle 5 yıldızlı otel yöneticileri uzun süreli konaklamalarda, müşterilerde oluşabilecek tekdüzeliği giderebilmek için başta Frig Vadisi'nin bazı bölümleri olmak üzere İl sınırları içerisindeki bu tür turizm destinasyonlarına günübirlik geziler (Başkomutan Tarihi Milli Parkı-Dumlupınar ve Kocatepe bölümü, Akşehir ve Eber gölleri gibi) düzenleyebilirler. Ayrıca inanç turizmi açısından önemli merkezlerden biri olan Konya (Mevlana Dergâhı ve Selçuklu eserleri) ve Frig Vadisi'nde de

paya sahip olan Kütahya'ya da (Tarihî mekânlar ve çini müzesi) günübirlik turlar organize edilebilir.

- Frig Vadisi'nde balon uçuşlarının uygun olup olmadığı hakkında Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından teknik çalışma başlatılmış durumdadır. Uygun sonuçlar çıktığı takdirde Kapadokya'da olduğu gibi balonlu turlar düzenlenebilir (<http://www.frigvadisi.gov.tr/>).

- Frig Vadisi içerisinde uygun güzergâhlar doğrultusunda yürüyüş ve bisiklet yolları oluşturulabilir.

- Frig Vadisi içerisinde Uygun güzergâhlar kapsamında binek hayvanlar ile turlar düzenlenebilir.

- Tur sırasında turistlerin acil ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri mobil tesisler oluşturulabilir.

- Frig Vadisi'nin çeşitli noktalarına toplu taşıma seferleri düzenlenebilir.

- Frig Vadisi'nin çeşitli noktalarında yöreye has yemekler, el emeği ürünler, hediyelik eşyalar ve tarım ürünlerinin satıldığı stantlar kurulabilir.

- Vadi içerisinde belirlenecek uygun alanlarda kültürel ve sanatsal etkinlikler (açık hava tiyatrosu, folklor gösterileri, Frigya konseptli festival ve şenlikler) düzenlenebilir.

- Yöre sahip olduğu yapı itibariyle doğal film stüdyosu olarak da değerlendirilebilir durumdadır. Nitekim A.R.O.G filminin çekimi Frig Vadisi'nin bir bölümünü oluşturan İhsaniye-Döğer yöresinde yapılmıştır. Bu potansiyelin geliştirilmesi için etkin tanıtım ve altyapı çalışmaları yapılmalıdır.

Sonuç olarak Afyonkarahisar İli'nde nicelik ve nitelik olarak giderek büyüyen termal turizm faaliyetleri, yukarıda sıralanan destinasyonlarla desteklenip çeşitlendirildiği takdirde daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşacaktır.

KAYNAKLAR

- Aygen, M. S. (1979). *Afyonkarahisar Kaplıcaları ve Maden Suları*. Afyon: Türkeli Yayınları, 2.
- Boyras, S. ve Yedek, Ö. (2012). Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı. *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni*, 2, 21-24.
- Bozdağ, M. (2009). *Afyonkarahisar Frig Vadisi İhsaniye, Afyonkarahisar İli Frig Vadisi Kültür Envanteri*. Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Valiliği Kültür Yayını.

- Doğanay, H. ve Zaman, S. (2013). *Türkiye Turizm Coğrafyası* (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğaner, S. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Kazancı, N. (2010). *Jeolojik Koruma Kavram ve Terimler*. Ankara: TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları.
- Kervankıran, İ. (2011). *Afyonkarahisar İlinin Başlıca Doğal, Tarihi Ve Kültürel Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kervankıran, İ. (2014). Afyonkarahisar İli Turizminin Türkiye Turizmindeki Yeri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(32), 171-192.
- Koçman, A. ve Koçman, Ö. (2004). Yanık ülke (Katakekaumene) Kula Volkanik Yöresinde Jeoturizm Üzerine Değerlendirmeler. *II. Uluslar arası Turizm Çevre ve Kültür Sempozyumu*, 10-11 Mayıs 2004, İzmir: 91-103.
- Özdemir, M. A. ve Şenkul, Ç. (2010). Tüfler İçerisinde Geçen Hayatlar. *Bilim Teknik Dergisi*, 514, 72-77.
- Özdemir, T. (2001). *Afyon İli Termal Turizm Potansiyeli*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2014). *Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İstatistikleri*.
- Taş, B. (2012). Afyonkarahisar İlinde Termal Turizmin Gelişimi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 139-152.
- Tuncel, M. ve Doğaner, S. (1992). Kütahya'da Termal Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 6, 47-60.
- Yılmaz, Ö. (1999). *Jeotermal Enerji ve Afyon'da Kullanımı*. Afyonkarahisar: İleri Ofset Matbaacılık.
- Yılmaz, Ö. (2001). Afyon'un Peribacaları. *Türk Coğrafya Dergisi*, 36, 105-127.
- 15 Şubat 2016, http://www.frigvadisi.gov.tr/Haber_detay.aspx?id=198
- 17 Şubat 2016, http://www.frigvadisi.gov.tr/duyuru_detay.aspx?id=158
- 22 Şubat 2016, *Afyonkarahisar İli Doğa Turizmi Master Planı (2013 – 2023)* <http://bolge5.ormansu.gov.tr/5bolge/Files/resimliHaber/MasterPlan/AfyonkarahisarDTMP.pdf>
- 1 Mart 2016, <http://saglikturizmi.gov.tr/tr/saglik-turizmi/termal-turizm/turkiye-de-termal-turizm>
- 3 Mart 2016, <http://kulageopark.com/adim-adim-kula-jeoparki.aspx>